

Тақырыбы: Тұлғаның мотивациялық сферасының иерархиялық құрылымы

Орынбаған: Каналбай Г
Қабылдаған:

Жоспары.

Кіріспе

1. Мотивация ұғымын қалай түсінуге болады?
2. Жеке адамның мотивациялық сферасы
3. Мотивация ұғымы
  - 3.1. Индивид-ортасы
  - 3.2. Мотивацияның принципі өзін-өзі бағалауы

Қорытынды

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

Кіріспе

Психологияның өзекті мәселелерінің бірі мотивация және іс-әрекет мәселесін және мотивтердің шығу тегін Х. Хекхаузен «мотивация және іс-әрекет» жұмысында қарастырған. Мотивация – бұл тұлғалық және іс-әрекеттік жүйелердің бірігуі негізінен пайда болған психологиялық ерекшелік. Мотивация туралы теориялар ежелгі грек философтары мен теологтары ілімдеріндегі рационализм және иррационализм бағыттарымен бірге дамыды. ХІХ ғасырдың ортасына дейін ықпалы басым болған рационалистік позициясы бойынша, адам жануарларға еш қатысы жоқ ерекше жаратылыс ретінде қарастырылды. Тек адам ғана сана, ақыл-ой, ерік-жігерге ие бола алады. Бұл бағыт бойынша мотивацияның қозғаушы күші- адамның ақыл-ойы мен санасы және еркімен байланысты. Иррационализм негізінен жануарлар әлемі туралы ілім болды. Мұнда жануардың адамнан ерекшелігі оның жүріс - тұрысы еріксіз, санасыз, биологиялық жоспарда жүзеге асып, органикалық қажеттіліктерге сүйенеді.

1. Мотивация ұғымы адамның нақты бір мақсатқа жетуге бағытталған талаптану жүйесімен түсіндіріледі. Мотивациялық жүріс-тұрыс “Адам нені қалайды? Ол неге ұмтылады? деген сұрақтарға жауап береді. Адамның талабы әрқашан басым қажеттіліктердің жүзеге асуымен байланысты болады. Адамдар жүріс-тұрысының негізінде белгілі бір қажеттіліктер болады. Қажеттілік бұл адам бастан кешіретін мұқтаждық қанағаттануы, адам тіршілігі, оның жеке адамдық тұтастығын сақтау үшін өмірлік маңызды болып табылады.

Жеке адамның мотивациялық сферасын оның дамушылық табиғаты тұрғысынан бірқатар өлшемдермен бағалауға болады.

- Жеке адам мотивациялық сферасының кеңдігі. Бұл мотивациялық факторлардың (қажеттілік, мақсат, мотив) әр түрлі сапалылығы, яғни адам да әр түрлі қажеттілік, мақсат, мотивтер неғұрлым көп болса, оның мотивациялық сферасы соғұрлым кең болады.

- Жеке адам мотивациялық сферасының икемділігі. Бұл қандай да бір қажеттілікті қанағаттандыру барысында түрлі мотивациялық талпыныстарды пайдалана алумен сипатталады. Жеке адам мотивациялық сферасының иерархиялылығы. Бұл жеке адам бойында болатын қажеттілік, мақсат, мотивтердің әрқайсысы өз алдына мотивациялық диспозиция ретінде өмір сүрмейтінін, керісінше олардың бір-біріне бағыныштылығы немесе басымдылық белсенділігімен сипатталады.

3. Мотивация адам өмірінің бұрынғы ғылымында орын ала бастаған. Жүз жылдықтың бірінші жарты жылында әр елдерде мотивация туралы ұғымдарды жан-жақты әр түрлі қарастыра бастаған. Мысалы, өздерінің түрткі және мотивация туралы зерттеулерін Фрейд Австралияда, Левин Германияда жүргізе бастаған және мотивация туралы пікірлер әр түрлі жағдайларда көп қарастырылған. «Түрткі» өзіне нақты жағдайда жүре бастаған талап етуді, қозуды, тырысуды тағы басқа қасиеттерді қосып алады. Түрткі бұл барлық қарым-қатынастағы «индивид-орта».

3.1. Түрткі бұл барлық қарым-қатынастағы «индивид-орта». Егерде түркіні бір шеңбердің ішіндегі қарым-қатынастың «индивид-ортасы» деп түсінсек, онда бұдан шыққан мотивацияның психологиялық мәселелерінің негізгі сегіз түрін атап өтуге болады: 1) «Индивид-орта» қарым-қатынастың эквиваленттілігі. 2) Жеке даралы өсу кезінде және нақты бағалы диспозиция қалыптасқанда түрткі қалыптасады. 3) Адамдардың жеке тұлғалық қасиеттері мен бірге түрткілері де өзгеріп отырады. 4) Адамның мінезі нақты бір жағдайда әр түрлі түрткіні иерархияға бағыттанып, түрткілері әр түрлі жағдайға тап болып келеді. 5) Мотивация мінез-құлықтан қалыптасқандықтан түрткісі қалады. 6) Қозудың іс-әрекеттегі байланысын мотивация ретінде түрткі анықтайды. 7) Мотивация жеке процес емес, бұл мінез-құлықты басынан аяғына дейін анықтайды. 8) Мотивтендірілген іс-әрекетті мотивациямен салыстыруға болмайды.

Мотивацияның принципі өзін-өзі бағалау. Кэнфера, Бандура, мінез-құлық принципі өзін-өзі бағалауды екі түрлі мәселе жүйесінде шешті. 1) Басты стандартты орындалу өзіндік бекітуде қандай жолмен анықталатындығы. 2) Өзіндік бекіту іс-әрекетке әсер ете ме екендігі жөнінде. Бірінші, мәселені Бандура ғылымның көмегімен және үлгі салу арқылы, стандартты өзіндік бекіту арқылы шешті. Екінші, мәселеде, түрткінің психологиялық мәселесі қарастырылды. Бондураның мотивациялық-психологиялық концепциясы Аткинсонның үлгісіне ұқсас болып келеді. Аткинсонның үлгісінде мотивация – іс-әрекетпен орындарын ауыстырп, өзгертіліп қарастырылып отырады.

Аткинсонда екі өзгешілік бар.

- 1) Үлгіде стандарт тәуелді емес.
- 2) Мотивацияның жеке даралық өзгешелігі болады . Мотивацияның ол – қандайда бір әрекетке, мінез-құлыққа жалпы бағыттылық пен энергетикалық импульс беретін психикалық процестердің жиынтығы болып табылады. Мотивацияның теориялыры бихевиористтік және когнетивті бағыттардың негізінде дамиды. Олар қандай да бір негіз-тұрғыларға сүйене отырып жүзеге асқандықтан олар эксперименталды болады. Психоаналитикалық және гуманистік концепциялардың көбі тәжірибеде экспериментсіз қолданылады.

Мотивация мәселесін когнетивті бағытта шешуге болады. Психологтер адамдардың дүние мен іс-әрекет туралы елестетулерінің толық белгілері келеді. Бірақ психологтер көбіне адамдардың басында не болып жатқандығының белгілері келеді. Ал жүректе не болып жатқандығын қарастырмайды. Мотивацияның когнетивті теориясы адамның іс- әрекеті жеке тұлғасымен жағдайға байланысты дұрыс интерпритацияланады. Когнетивті теорияның зерттеушілері адам әрекетіне әсер ететін сыртқы әсерлердің мүмкіншіліктері жайлы бихевиористік тезис қарастырады. Олар тек адам әрекетін ғана емес, сонымен қатар психикасын да біле бастады. Сонымен қатар бихевиоризмге сәйкес эксперименттің қатаңдығын жүзеге асырған.

Бихевиористтік теорияда жағдай тәуелсіз термин «стимул» ретінде бірге қолданылады және экспериментте қолданылып төрт мәселені анықтайды. 1) Өзінің өзекті айналысының қай бөлімінде болмасын тірі ағзалармен тіркеу жасайды. Бірінші кезекте санадағы кенет, жаңа, түйық елестету жағдайындағы қорытынды ақпаратты көрсетеді. Олар тәуелді субъектте қолданылатын ерекше бір іс- әрекет. 2) Жай сигналдық елестеуінен жалпы конфигурацияның толық елестеуіне дейінгі ұзақ диапазонда ақпарат қаншалықты қарапайым және қаншалықты артығырақ көрінеді. 3) Ақпаратпен мотивациялық ерекше жағдайын қалай бөлуге болады. Бұлар үш принцип бойынша бөлінеді. 1) Физикалық констатация. 2) Ерекше субъективті және интерсубъективті мәлімет. 3) Нақты индивидте жағдайдың сәйкестігі.

Қорытынды

Мотивация теориясының жетістігі және сәтсіз жағдайлардан қашу іс-әрекеттің түрі. Мотивацияның және іс-әрекеттің жетістігі арасындағы байланыстар анық көрінеді сызықты мінез көрсетілмейді. Мотивациялық көрініс бірнеше рет қайталанып, уақыт өте тұлғаның ерекшелігі болып қалады. Мұндай ерекшеліктерге түрткі жетістігі және сәтсіздіктерден қашу түрткі нақты бақылау, өзін-өзі бағалау, тартылу сатылары жатады. Түрткі жетістігі дегеніміз қарым-қатынаста және әр түрлі іс-әрекетте адамның табысқа жетуге тырысушылығы.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Намазбаева Ж.И. Жалпы психология. Алматы, 2006 ж.
2. Алдамұратов Ә. Жалпы психология. Алматы, 2007
3. Тәжібаев Т. Жалпы психология. –Алматы, 1999.
4. Түрікпенов Ж. Жалпы психология –Алматы, 2008.
5. Сабет Бап-Баба «Жантану негіздері» Алматы, 2005